

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ:
СИНЕРГІЯ НАУКОВИХ, ОСВІТНІХ
ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної
конференції

19 травня 2023 року

У двох томах

Том 2

Видавництво
«Юридика»
2023

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)
Є24

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 3 від 16.06.2023 р.)

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**.

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**.
Матеріали видано в авторській редакції.

Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та
Є24 глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх
та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-
практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редак-
цією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. –
Т. 2. – 828 с.

ISBN 978-617-8263-40-9

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень». У другому томі збірника відображено наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині в умовах повномасштабного військового вторгнення у сферах адміністративного права та процесу, фінансового, морського та митного права, організації та вдосконалення судоустрою, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури. Висвітлено питання кримінального права, кримінально-процесуальних аспектів кримінального провадження та кримінологічних особливостей протидії злочинності в умовах воєнного стану, криміналістики, судової експертизи, психології та медицини у забезпеченні судочинства, цивільного та сімейного права, інтелектуальної власності та патентної юстиції, цивільного судочинства, господарського права та процесу. Розглянуто актуальні питання діяльності сучасних бібліотек у закладах вищої освіти, фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)

ISBN 978-617-8263-37-9 (у 2 т.)
ISBN 978-617-8263-40-9 (т. 2)

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2023

2. Марчак В. Я. Судовий контроль за дотриманням прав людини згідно з кримінальним процесуальним законодавством України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 141–146.

Ключові слова: воєнний стан, зміна законодавства, спрощення законодавства.
Key words: martial law, change in legislation, simplification of legislation.

БАБІЙ СВІТЛАНА ВОЛОДИМИРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірантка кафедри кримінального процесу,
детективної та оперативно-розшукової діяльності*

ПОРУШЕННЯ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ВИПАДКУ РОЗГЛЯДУ ПИТАННЯ ПРО ПРОДОВЖЕННЯ СТРОКУ ДІЇ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ У СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ ПІД ЧАС ОГолошення ПОВІТРЯНОЇ ТРИВОГИ

02.03.2022 р. Рада суддів України (далі – РСУ) оприлюднила рекомендації роботи суддів в умовах воєнного стану, серед яких звертає на себе увагу положення про необхідність судів зосередитись виключно на проведенні невідкладних судових розглядів (взяття під варту, продовження строків тримання під вартою). РСУ рекомендувала вважати за неможливе відкладення судових засідань, на яких має розглядатись питання про обрання або продовження запобіжного заходу у виді тримання під вартою [3].

Згодом РСУ ухвалено Рішення № 23 від 05.08.2022 р., яким рекомендовано зборам суддів, головам судів, суддям судів України у випадку загрози життю, здоров'ю та безпеці відвідувачів суду, працівників апарату суду, суддів оперативно приймати рішення про тимчасове зупинення здійснення судочинства певним судом до усунення обставин, які зумовили припинення розгляду справ. Також вказаним документом рекомендовано звернути увагу керівників органів та установ системи правосуддя, суддів на недопустимість ігнорування сигналів повітряної тривоги або інших сповіщень про небезпеку, які надходять від органів управління цивільного захисту [2].

Варто вказати, що РСУ вирішила вважати рекомендації з організаційних питань роботи суддів в умовах воєнного стану, які були опубліковані 02.03.2022 р. на сайті РСУ, такими, що відображають офіційну позицію Ради суддів України щодо організації роботи судів.

Таким чином простежується своєрідна суперечливість у рекомендаціях РСУ між обов'язковістю розгляду питання про обрання або продовження запобіжного заходу у виді тримання під вартою у судовому засіданні, яке відбувається під час оголошення повітряної тривоги, та недопустимістю ігнорування сигналів повітряної тривоги

й необхідністю вжиття відповідних заходів для збереження життя і здоров'я осіб, які перебувають у приміщенні суду.

В умовах воєнного стану, який діє на території України, збереження життя і здоров'я не лише учасників справи, а й працівників апарату суду, суддів повинно бути беззаперечним першочерговим завданням кожного суду. Розгляд у судовому засіданні певної категорії справ та відкладення інших під час оголошення повітряної тривоги свідчатиме про порушення загальних засад кримінального провадження, серед яких рівності перед законом та судом і доступу до правосуддя.

У ст.3 Конституції України встановлено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Чинним законодавством України у сфері цивільного захисту передбачений чіткий алгоритм поведінки громадян та відповідні повноваження органів державної влади, місцевого самоврядування, керівників підприємств і організацій усіх форм власності у випадку виникнення надзвичайної ситуації. Шляхом відповідних оповіщень (сигналів і повідомлень) органи управління цивільного захисту доводять до мешканців населених пунктів інформацію про загрозу та виникнення надзвичайних ситуацій, повітряної тривоги, аварій, катастроф, епідемій, пожеж тощо. Після отримання таких оповіщень громадяни мають діяти відповідно до наданих інструкцій та правил цивільного захисту. Зокрема, припинити роботу та вжити необхідних заходів безпеки (згідно рішення РСУ від 05.08.22 р. № 23). При розв'язанні питання про наявність підстав для відкладення розгляду справи, у якій на початок судового засідання оголошено сигнал «повітряна тривога», суд має керуватися пріоритетом збереження життя і здоров'я людини. Такі висновки суду викладені в постанові Верховного Суду від 22.12.2022 р. у справі № 910/2116/21 (910/12050/21) [4].

З огляду на вищевказане можна зробити висновок, що в разі оголошення повітряної тривоги всі без виключення судові засідання повинні бути відкладеними на іншу дату або призупиненими до моменту її закінчення.

Згідно з нещодавніми змінами в КПК, а саме відповідно до ч. 6 ст. 615 у разі закінчення строку дії ухвали суду про тримання під вартою та неможливості розгляду судом питання про продовження строку тримання під вартою в установленому цим Кодексом порядку обраний запобіжний захід у вигляді тримання під вартою вважається продовженим до вирішення відповідного питання судом, але не більше ніж на два місяці [1].

Якщо строк тримання під вартою вплив та більше не підлягає продовженню згідно вищевказаної норми КПК, а судові засідання з розгляду цього питання припадає на час оголошення повітряної тривоги, перед суддею постає питання про можливість проведення такого судового засідання. Керуючись у своїй діяльності рекомендаціями РСУ від 02.03.2022 р., суддя вправі провести засідання та прийняти відповідне рішення.

З наведеного виходить, що забезпечення безпеки життя та здоров'я учасників провадження та працівників апарату суду відходить

на другий план, оскільки першочерговим завданням, яке ставить перед собою суд, є забезпечення належної поведінки обвинуваченого шляхом застосування до нього тримання під вартою. Одночасно суд дискредитує інших осіб, які не були допущені до приміщення суду на судові засідання для розгляду справ, у яких вони є учасниками судового провадження, проте на яких не вирішується питання щодо обрання чи продовження застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою.

Наведена ситуація показує, що з одного боку порушуються гарантовані законодавством засади доступу до правосуддя та рівності осіб, адже не може бути привілеїв чи обмежень у процесуальних правах, передбачених КПК, кожен має право на участь у розгляді в суді будь-якої інстанції справи, що стосується його прав та обов'язків і право на справедливий розгляд та вирішення справи в розумні строки. З іншого боку, нівелюються основоположні права особи, яка обвинувачується у вчиненні злочину, на життя, здоров'я та безпеку. Одна з визначальних галузевих засад кримінального провадження – презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини – передбачає, що поведження з особою, вина якої у вчиненні кримінального правопорушення не встановлена обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили, має відповідати поведженню з невинуватою особою. А тому судом не повинна надаватися перевага в продовженні тримання особи під вартою над гарантуванням їй безпеки і збереження життя та здоров'я.

Натомість не проведення судового засідання під час оголошення повітряної тривоги у випадку завершення строку тримання під вартою передбачає звільнення обвинуваченого з-під варти, що спричинить існування ризиків, передбачених ч. 1 ст. 177 КПК. Тому описане питання потребує додаткового реагування зі сторони суб'єктів нормотворчої діяльності, коригування або доповнення Радою суддів України оприлюднених раніше рекомендацій чи видання нових та створення такого алгоритму дій судів, який відповідатиме засадам кримінального провадження та всезагально гарантуватиме кожній особі її основоположні права та свободи.

Одним із варіантів, який може урегулювати існуючу задачу, є спрямування зусиль органів державної влади на облаштування безпечного залу судових засідань у кожному суді, який буде призначеним для проведення судових засідань з розгляду клопотань про обрання чи продовження строку дії запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або ймовірних інших невідкладних судових засідань у випадку оголошення повітряної тривоги. Іншим варіантом може слугувати законодавче закріплення обов'язку судді, у провадженні якого перебуває справа по якій є необхідність розглянути питання про продовження дії запобіжного заходу у виді тримання під вартою у зв'язку з закінченням такого строку, у проведенні такого судового засідання першочергово після закінчення повітряної тривоги, а у випадку закінчення робочого дня – перебувати на робочому місці понад установлену тривалість робочого часу та здійснити розгляд вищевказаного питання. На цій підставі суддям, наприклад, можна надати право для проставлення у таблиці робочого часу більшої кількості відпрацьованих годин,

збільшити розмір оплати за цю понаднормову працю чи заохочувати до належного виконання зазначеного обов'язку преміями чи додатковими днями оплачуваних відпусток тощо.

Отже, виконання судами рекомендації РСУ щодо неможливості відкладення судових засідань з розгляду питання про обрання або продовження запобіжного заходу у виді тримання під вартою, призводитиме до грубих порушень основоположних прав учасників судових проваджень, а прийняті судові рішення, безумовно, будуть оскаржуватися, що створюватиме додаткове навантаження на суди вищих інстанцій та, як наслідок, затягуватиметься розгляд справи в цілому. Дотримання засад кримінального провадження повинно бути першочерговим завданням судових органів, а будь-які суперечності, які виникають в ході здійснення правосуддя, повинні невідкладно усуватися з метою захисту прав людини та основоположних свобод.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України № 4651-VI від 13.04.2012 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Рішення Ради суддів України: Щодо рекомендацій з організаційних питань роботи суддів в умовах воєнного стану № 23 від 05.08.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0023414-22>
3. Рекомендації роботи судів в умовах воєнного стану. *Рада суддів України*: вебсайт. URL: <https://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudam-ukraini-rsu-opublikovala-rekomendacii-sodo-rooti-sudiv-v-umovah-voennogo-stanu>
4. Постанова КГС ВС від 22.12.2022 р. по справі № 910/2116/21 (910/12050/21). *Єдиний державний реєстр судових рішень*: вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108360142>

Ключові слова: засади кримінального провадження, запобіжні заходи, тримання під вартою, рекомендації Ради суддів України, повітряна тривога.

Key words: principles of criminal proceedings, preventive measures, detention, recommendations of the Council of Judges of Ukraine, air alert.

ДРАГУНОВ ВІТАЛІЙ ВІКТОРОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри кримінального процесу,
детективної та оперативно-розшукової діяльності*

ЗАТРИМАННЯ СУДДІ ЗА ПІДОЗРОЮ У ВЧИНЕННІ ДІЯННЯ, ЗА ЯКЕ ВСТАНОВЛЕНА КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ НАЛЕЖНОЇ ПРАВОВОЇ ПРОЦЕДУРИ

Професійні судді традиційно відносяться до кола осіб, які мають посилені гарантії правового захисту у сфері кримінальної юстиції, що пояснюється їх особливим статусом, визначеним законом. У статті 126 Конституції України встановлено, що без згоди Вищої ради правосуддя

Завтур Віктор Андрійович Отримання фактичних даних від осіб, що постраждали від воєнних злочинів: міжнародні стандарти та перспективи їх імплементації в Україні	293
Лукашкіна Тетяна Василівна, Гуртієва Людмила Миколаївна До питання про предмет доказування в кримінальному провадженні	296
Підгородинська Анастасія Вікторівна, Широбокова Лілія Олександрівна Актуальні питання зупинення судового розгляду під час воєнного стану в Україні	301
Ракіпова Інна Василівна Медіація та онлайн-медіація як правозахисна комунікація потерпілого у кримінальному провадженні	304
Смирнов Максим Іванович Перегляд архітектури міжнародної системи правосуддя в контексті створення спеціального міжнародного трибуналу ad hoc щодо злочину агресії проти України	308
Стародубов Сергій Вікторович, Д'ячкова Марія Олегівна Щодо питання приводу як спеціальної форми затримання	312
Степаненко Андрій Сергійович Щодо доцільності існування інституту понять у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану і поза ним	314
Стоянов Микола Михайлович Свобода від самовикриття та забезпечення права на захист при проведенні аудіо-, відеоконтролю особи	317
Шилін Денис Вікторович, Кіліміченко Сергій Олегович Щодо участі захисника у кримінальному провадженні у режимі відеоконференції під час судового провадження	321
Сидорчук Владислав Васильович, Кучеров Дмитро Сергійович До питання зміни правової регламентації санкціонування застосування окремих кримінальних процесуальних засобів під час воєнного стану	324
Бабій Світлана Володимирівна Порушення засад кримінального провадження у випадку розгляду питання про продовження строку дії запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою у судовому засіданні під час оголошення повітряної тривоги	327
Драгунов Віталій Вікторович Затримання судді за підозрою у вчиненні діяння, за яке встановлена кримінальна відповідальність: окремі питання дотримання належної правової процедури	330